

prof. dr hab. Wojciech Maciejowski
Sztuki muzyczne, dyscyplina artystyczna wokalistyka
Akademia Muzyczna w Poznaniu

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Zleceniodawca opinii:

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie.

Zlecenie podjęto na podstawie pisma Przewodniczącego Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC z dnia 03.02.2026 roku, dotyczącego decyzji Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC w sprawie powierzenia mojej osobie funkcji recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora panu Guan Bowen w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne, na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

Do zlecenia dołączono następującą dokumentację:

- pismo przewodnie Przewodniczącego Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC z dnia 03.02.2026 r.,
- dzieło artystyczne w formie nagranie CD,
- praca doktorska,
- oświadczenie promotora z dnia 05.12.2025 r.,
- oświadczenie autora pracy z dnia 05.12.2025 r.,
- wytyczne przyjęte Uchwałą Rady Dyscypliny Artystycznej UMFC nr 01/04/2025 z dnia 04.11.2025 r. dotyczące sporządzania recenzji w postępowaniach o nadanie stopnia doktora sztuki,
- druk: *Oświadczenie o braku konfliktu interesów*.

Recenzja pracy doktorskiej

Praca doktorska pana Bowen Guan pt. *Baryton verdiowski – charakterystyka głosu i analiza wykonawcza wybranych arii z oper Giuseppe Verdiego* składa się z dwóch wzajemnie się uzupełniających części tj. dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku elektronicznym oraz opisu tego dzieła. Praca doktorska powstała pod kierunkiem prof. dra hab. Artura Stefanowicza.

Wybór tematu pracy wynika z zainteresowań autora twórczością operową Giuseppe Verdiego oraz własnego doświadczenia nabytego podczas studiowania i wykonywania arii barytonowych z oper tego kompozytora. Jak sam wskazuje: *Doświadczenie to pozwoliło dostrzec, że interpretacja barytonu verdiowskiego wymaga nie tylko opanowania techniki bel canto, lecz także zdolności scalania środków wokalnych i dramatycznych w spójną wizję sceniczną. Stało się to bezpośrednią inspiracją i motywacją do podjęcia badań*".¹

¹ Bowen Guan, *Baryton verdiowski – charakterystyka głosu i analiza wykonawcza wybranych arii z oper Giuseppe Verdiego*, praca doktorska, UMFC Warszawa, 2025, s. 11.

Autor pracy koncentruje się na pogłębieniu (...) *rozumienia relacji między stylem muzycznym, techniką wokalną a kreacją postaci*.² Jako cel pracy wskazuje określenie cech barytonu verdiowskiego i (...) *metod łączenia techniki wokalnej z ekspresją dramatyczną*.³ By tego dokonać Bowen Guan zamierza zbadać cechy tego rodzaju głosu i powiązać go z konkretnymi ariami z oper G. Verdiego. Istotne dla autora pracy jest również umiejscowienie barytona verdiowskiego w tradycji wykonawczej, a także w kontekście pedagogiki wokalnej, wykorzystując własne doświadczenie artystyczne.

Mając powyższe na uwadze stwierdzam, że temat pracy doktorskiej jest odpowiedni i uzasadniony. Ze względu na własne doświadczenia wykonawcze autora pracy może stanowić interesujące, zindywidualizowane i nowatorskie podejście do dość dobrze opisanego w literaturze zagadnienia.

Dzieło artystyczne

Nagrania dokonano w Studio Polskiego Radia S2 w Warszawie w dniach 16, 18 i 19 grudnia 2024 roku, a realizatorem nagrania był Emilian Rymanowski.

Autorami nagrania są: Bowen Guan - baryton oraz Kun Tian – fortepian. Współtwórcami nagrania są również baryton Chang Sun (nr 2 i 3) oraz Chao Liang (nr 6).

Zarejestrowane na płycie CD nagranie zawiera następujące sceny i arie z oper Giuseppe Verdiego:

1. *Son io mio Carlo / Per me giunto* – scena śmierci, recytatyw i aria Rodriga z IV aktu opery *Don Carlo*,
2. *Tutto è deserto / Il balen del suo sorriso* – recytatyw i aria Luny z II aktu opery *Il trovatore*,
3. *Morir! Tremenda cosa! / Urna fatale del mio destino* – aria Don Carlo z opery *La forza del destino*,
4. *Alzati! / Eri tu che macchiavi quell'anima* – scena i aria Renato z III aktu opery *Un ballo in maschera*,
5. *Perfidi / Pietà rispetto, amore* – scena i aria Makbeta z IV aktu opery *Macbeth*,
6. *Son pur queste mie membra! / Dio di Giuda* – scena i aria Nabucco z IV aktu opery *Nabucco*.

Całość nagrania trwa 50'52''.

Przedstawionego nagrania słucha się z dużym zainteresowaniem. Pan Bowen Guan dysponuje ciekawym i bogatym brzmieniowo głosem barytonowym, prowadzonym pewnie i bez forsowania. Wyrównanie całej skali od najniższych dźwięków po efektowne i soczyście brzmiące dźwięki górne. Znakomite operowanie oddechem, uzupełnione dużą wrażliwością artysty stanowią o niewątpliwej wartości przedstawionego nagrania.

² Tamże, s. 11.

³ Tamże, s. 12.

Na podstawie przedstawionego nagrania można wnioskować, że Pan Bowen Guan jest dojrzałym artystą, we właściwy sposób wyczuwającym stylistykę i charakter verdiowskiej frazy. Znakomity, niekończący się oddech, dobra dykcja, umiejętność prowadzenia głosu legato, duża różnorodność środków ekspresji adekwatną do wyrażanych treści to atuty wszystkich zaprezentowanych przez artystę scen i arii z oper Giuseppe Verdiego. Na szczególne uznanie zasługuje moim zdaniem scena i aria Luny. Bardzo zróżnicowana, od dobrze realizowanych części recytatywnych z towarzyszącym w roli Ferrana Chang Suo *Tutto è desolato*, poprzez liryczne *Il balen del suo sorriso* z pewnym i miękko zaatakowanym górnym *gl*, aż do dramatycznej *Per me ora fatale*. Aż szkoda, że nie można podziwiać wykonania tego artysty w pełnej wersji tej sceny z orkiestrą i chórem. Mimo to zauważalna jest również dobra współpraca z realizującym partię orkiestry pianistą.

Wszystkie te powyższe pozytywne uwagi można odnieść również do pozostałych nagranych utworów. Dojrzałość interpretacyjna artysty i umiejętność właściwego formowania dramaturgii jakże trudnych scen i arii z oper verdiowskich zasługuje na duże uznanie. Należy podkreślić również bardzo dobrą intonację wykonywanych fraz, jakże zróżnicowanych i wyczerpujących. W całym nagraniu jedynie w nr 4, arii Ranato z Balu maskowego na samogłosce „u” we frazie *il sangue tuo* odczuć można pewną intonacyjną niedokładność, choć za chwilę już te same wysokie dźwięki, na innych samogłoskach brzmią bardzo dobrze.

Ogólnie należy stwierdzić, że zarejestrowane na nośniku CD nagranie dzięki zrozumieniu ze współwykonawcami w budowaniu napięć i ekspresji utworów sprawia, że zaprezentowane arie mają swój indywidualny wyraz i siłę przekazu. Powyższe uwagi jednoznacznie wskazują, że pan Bowen Guan jest predystynowany do wykonywania przedstawionego repertuaru.

Oprócz znacznych walorów artystycznych nagrania trzeba podkreślić, że jest ono nierozzerwalnie związane z częścią teoretyczną pracy doktorskiej. Stanowi to niewątpliwie dodatkowy walor tego nagrania, które uważam za oryginalne i wartościowe.

Część opisowa

Praca doktorska pana Bowen Guan pt. *Baryton verdiowski – charakterystyka głosu i analiza wykonawcza wybranych arii z oper Giuseppe Verdiego* składa się z 4 rozdziałów poprzedzonych *Wstępem*, *Streszczeniem* pracy w języku polskim oraz *Abstraktem* w języku angielskim. Całość pracy dopełnia *Podsumowanie* oraz *Spis tabel*, *Bibliografia* i *Aneks nutowy*. Od strony formalnej praca napisana jest bardzo starannie. Od strony metodologicznej i warsztatowej nie budzi większych zastrzeżeń. W pracy autor korzysta z bogatej literatury przedmiotu. Pozycje wykazane w Bibliografii opierają się na aktualnym stanie badań przedmiotu i w zdecydowanej większości wydane zostały po 2010 roku. Większość literatury jest w języku angielskim. Pewnym mankamentem jest brak rozdzielenia na pozycje drukowane i np. strony internetowe. Ponadto w bibliografii Bowen Guan kilka artykułów lub prac jednego autora wymienia oddzielając prace jedynie myślnikiem, co stanowi trudność w rozeznaniu np. ilości wszystkich prac. Należy również wskazać, że na 143 przypisy jedynie pierwsze 26 i 139 (tylko w I rozdziale), w większości chińskich autorów, odnosi się do literatury przedmiotu wskazanej w bibliografii. Niektóre z tych przypisów dotyczą tej samej pracy np. przypisy: 1 i 21, 2 i 25, 23 i 24, 14 i 139, co jeszcze bardziej ogranicza liczbę prac, na które powołuje się autor rozprawy doktorskiej do około 20 na ok. 45 wykazanych

w bibliografii. Skąd więc pozostałe ponad 20 prac wskazanych bibliografii? Ponadto w całej części opisowej brak jest dosłownych cytowań prac innych autorów. Pozostałe 117 przypisów to odniesienia do wyciągów fortepianowych i partytur analizowanych oper, które stosowane są ze znanostwem i konsekwencją w ich opisie. Pewną trudność sprawia również dostęp i weryfikacja prac autorów chińskich.

Ponadto występują pewne nieścisłości związane z numeracją stron np. wg spisu tabel na s. 153. I tak: Tabela 1 (...) s. 16 w tekście jest na s. 17, Tabela 2 (...) s. 22 w tekście jest na 23. stronie, Tabela 3 (...) s. 24 jest na s. 25. Zapewne jest to przesunięcie wynikające z ostatecznej edycji tekstu przygotowywanego do druku.

W bibliografii większość prac jest właściwie podawana wg schematu: nazwisko i imię autora. Jest jednak pewna niekonsekwencja np. poz. 5 – jest imię i nazwisko, poz. 13 i 14 – jest nazwisko i pierwsza litera imienia. Podobnie w przypisach w tekście można znaleźć np. przypis 2 – Henson Karen a w przyp. 25 Karen Henson. Jeszcze większy problem pojawia się z autorami chińskimi jeśli chodzi o ustalenie imienia i nazwiska oraz ich kolejności w przypisach i bibliografii. Autor pracy doktorskiej zarówno w tekście, jak i w bibliografii stosuje ten sam szyk np. przypis 17 Zou Xiaodan i poz. 40 bibliografii również Zou Xiaodan, przypis 16 Zhang Meng i poz. 35 bibliografii Zhang Meng. Takich niekonsekwencji w opracowaniu materiałów źródłowych jest więcej.

Zauważyć można również drobne błędy literowe i edytorskie, w większości dotyczące konsekwentnego stosowania spacji lub jej braku np. por. przypisy 1 – 4 i 5 – 11, brak spacji np. przypis 90.

Wskazane powyżej niedociągnięcia, choć mogą być dokuczliwe dla czytającego pracę, w mojej opinii nie mają jednak kluczowego znaczenia dla oceny zawartości merytorycznej tekstu oraz pozytywną ocenę staranności formalnej pracy.

We Wstępie autor w bardzo syntetyczny sposób przedstawia kontekst historyczny i kulturowy oraz stan badań nad twórczością operową Verdiego ze szczególnym uwzględnieniem postaci barytonowych. Podejmuje próbę sklasyfikowania i nadania cech charakterystycznych dla barytona verdiowskiego. Wskazuje również jaki jest cel pracy.

Rozdział I to zgrabne ujęcie najważniejszych informacji dotyczących ról barytonowych w twórczości operowej Giuseppe Verdiego. Autor opierając się na dostępnych pracach naukowych dokonuje klasyfikacji głosu barytonowego na poszczególne typy, wskazując przykładowe role im przypisane. Dziwi jedynie brak odniesienia w przypisach do fundamentalnego dzieła *Handbuch der Oper* Rudolfa Klobiera, które autor umieszcza w bibliografii. Bardzo ciekawe i wartościowe jest zestawienie tabelaryczne verdiowskich ról barytonowych na str. 17-19, dokonane na podstawie 3 tomowego dzieła Juliana Buddena. Autor dokonuje chronologicznego zestawienia oper z przypisanymi do nich rolami przeznaczonymi na baryton oraz wskazuje charakter poszczególnych postaci. Przeprowadzone przez autora pracy zestawienie pozwala mu na stwierdzić, że baryton verdiowski można „(...) określić mianem osobnej kategorii w dziejach wokalistyki operowej. Nie jest on jedynie wariantem barytonu dramatycznego czy lirycznego, lecz swoistą syntezą dwóch typów, wzbogaconą o specyficzne wymagania stylistyczne i dramaturgiczne.”⁴ Również

⁴ Bowen Guan, *Baryton verdiowski – charakterystyka głosu i analiza wykonawcza wybranych arii z oper Giuseppe Verdiego*, praca doktorska, UMFC Warszawa, 2025, s. 19.

rozpatrując role verdiowskie zauważa za innymi badaczami, że „(...) baryton staje się w twórczości Verdiego głosem symbolicznym, w którym muzyka spotyka się z polityką, kulturą i doświadczeniem epoki.”⁵

Rozdział II pracy doktorskiej ma charakter bardziej analityczny. To konsekwentne, przeprowadzone wg stałego schematu przedstawienie analizowanych arii będących dziełem artystycznym. Pan Bowen Guan wyróżnia trzy elementy takiej analizy:

1. Tło historyczne i geneza dzieła,
2. Zarys fabuły i sytuacja barytonu w akcji,
3. Analiza muzyczna z podsumowaniem roli.

Takie metodologicznie uzasadnione podejście do tematu pozwala autorowi w sposób skondensowany i bardzo klarowny przedstawić poszczególne zagadnienia w odniesieniu do analizowanych dzieł i arii, równocześnie dając możliwość przeprowadzenia analizy porównawczej we wszystkich poruszanych aspektach. Ciekawe jest zestawienie tabelaryczne oryginalnych tekstów libretta i ich tłumaczenie na język polski, dokonane przez Joannę Rychlińską.

Autor pracy doktorskiej w sposób bardzo konsekwentny przeprowadza analizę muzyczną utworów, ich budowę formalną, związki i następstwo tonacji, zastosowane środki agogiczne i dynamiczne mające swoje uzasadnienie w oddaniu odpowiedniej atmosfery i charakteru poszczególnych fragmentów scen i arii mających swoje odniesienie do emocjonalnej warstwy tekstowej. Wszystkie rozważania autora udokumentowane są licznymi przykładami nutowymi, stosowanymi w sposób odpowiedni i czytelny oraz dobrze opisanymi. Bowen Guan wskazuje na istotne znaczenie instrumentacji mającej w odpowiedni sposób oddać koloryt i emocjonalność partii wokalne. Jak sam wskazuje poprzez zastosowane środki techniki kompozytorskiej „(...) Verdi nie tylko ukazuje dramatyczne napięcie fabuły, ale także odsłania psychologiczną głębię postaci – człowieka zdolnego zarówno do najczulszego wyznania, jak i do bezwzględnego czynu.”⁶

Na uznanie zasługuje bardzo dokładna i konsekwentnie przeprowadzona analiza dzieł, która pozwala na rozwinięcie przez autora zagadnień stricte wykonawczych dokonanych w następnym, III rozdziale *Analiza wykonawcza wybranych arii na baryton w operach Verdiego*.

Wskazanie różnorodności fraz muzycznych, ich trudności oraz sposobu operowania oddechem stanowi ciekawą wskazówkę dla przyszłych wykonawców tych utworów. Autor pracy określa wymagania, jakie partie verdiowskie stawiają przed wykonawcą. Wskazuje na elementy techniki wokalne i sposób realizacji poszczególnych fragmentów. W odniesieniu do wykonania partii Rodriga z opery *Don Carlo* zauważa, że partia ta „(...) wymaga od śpiewaka wyjątkowej kontroli nad głosem, subtelnego operowania dynamiką i barwą oraz zdolności do przekazania emocji odwagi, czułości i rezygnacji”.⁷ Tego rodzaju wymagania dotyczą z pewnością wszystkich analizowanych dzieł. Kolejnym istotnym czynnikiem, na które zwraca uwagę autor pracy doktorskiej jest umiejętność związków słowno-muzycznych oraz

⁵ Tamże, s. 19.

⁶ Tamże, s. 44.

⁷ Bowen Guan, *Baryton verdiowski – charakterystyka głosu i analiza wykonawcza wybranych arii z oper Giuseppe Verdiego*, praca doktorska, UMFC Warszawa, 2025, s. 93.

precyzyjne oddanie w całej skali głosu barytonowego zasad fonetyki i prozodii języka włoskiego. W kontekście tym określa znaczenie właściwego „krycia dźwięków” i stabilnego oparcia oddechowego istotnego dla jednolitości brzmienia i barwy głosu.

Cały ten rozdział, bardzo ciekawy i dobrze skonstruowany, napisany jasnym i poprawnym stylistycznie językiem jest ukoronowaniem niniejszej pracy.

W zakończeniu Bowen Guan dokonuje podsumowania przeprowadzonych badań i analiz. Znajduje odpowiedź na postawione we wstępie pytania i określa wskazane cele, które zrealizował. Jak sam zauważa „(...) *niniejsze badania ukazują baryton verdiowski jako fenomen muzyczny i kulturowy o trwałym znaczeniu. Jego istotą jest integracja trzech porządków: technicznego, emocjonalnego i duchowego. Verdi stworzył muzykę, w której śpiew staje się formą ludzkiego poznania – narzędziem wyrażania tego, co niewyraźne. Zrozumienie tego fenomenu wymaga nie tylko wiedzy muzykologicznej, lecz również osobistego doświadczenia wykonawczego, które pozwala zbliżyć się do prawdy głosu i prawdy emocji. W tym sensie baryton verdiowski pozostaje nie tylko kategorią estetyczną, ale również symbolem artystycznego ideału – równowagi między formą i treścią, techniką i uczuciem, muzyką i człowiekiem.*”⁸

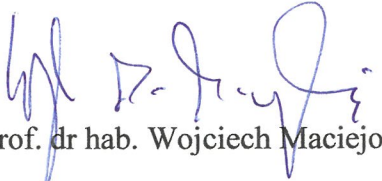
To podsumowanie, z którym w pełni się zgadzam, stanowi o znacznej wartości przedstawionej racji doktorskiej dla rozwoju dyscypliny sztuki muzyczne.

Jak z powyższego wynika, dzieło artystyczne będące częścią pracy doktorskiej pana Bowen Guan, zawiera w sobie znaczne znamiona oryginalności i stanowi wartościowe przedsięwzięcie artystyczne. Doktorant wykazał się umiejętnością właściwego przeprowadzenia badań naukowych oraz samodzielnością w opracowaniu i realizacji dzieła. Część teoretyczna będąca opisem dzieła artystycznego stanowi zaś istotny wkład do badań nad klasyfikacją i charakterystyką głosu barytonowego. Ponadto Doktorant nadał własny indywidualny rys realizacji przedstawionego dzieła artystycznego oraz teoretycznemu opracowaniu poruszanych w pracy zagadnień.

Pracę doktorską Pana Bowen Guan oceniam jako odpowiadającą wymaganiom rozprawy doktorskiej zgodnie z art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie doktoranta do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

Poznań, 08.04.2026 roku

prof. dr hab. Wojciech Maciejowski

⁸ Tamże, s. 152.